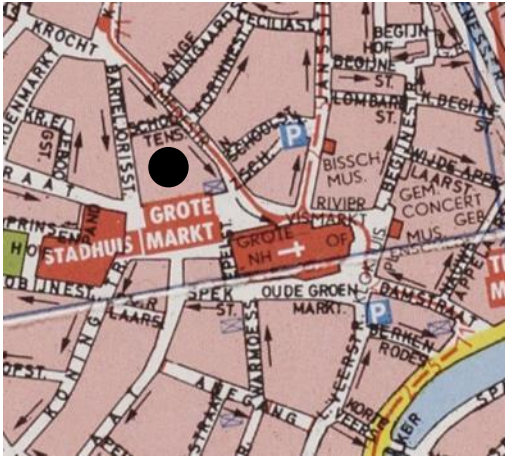

Brinkmann horeca-imperium

Locatie: noordzijde van Grote Markt

NL-HlmNHA_54019034 ; A. Peperkamp ; 1930 ; Brinkmann in volle glorie, met van l. naar r. : Grote Markt 9, Grote Markt 11 (Bilderdijkhuis en start van Brinkmann), Grote Markt 13 (De Kroon) en Grote Markt 15 (Rembrandttheater) (geheel links nog een klein stukje van Grote Markt 7, waar kledingconcern Kreymborg in een Brinkmannpand kwam)

NL-HlmNHA_54030191 ; ? ; 1967 ; Het "beroemde" terras van Brinkmann

Brinkmann was een roemrucht horecacomplex, dat men lange tijd als de huiskamer van Haarlem beschouwde. Alhoewel het bedrijf zelf alweer bijna 50 jaar ter ziele is, leeft de naam nog steeds voort. Waar ligt de oorsprong en waar is die reputatie vandaan gekomen?

De Haarlemse familie Brinkmann is afkomstig uit de Duitse regio langs de Nederlandse grens ter hoogte van Enschede. In de tweede helft van de 19^e eeuw was er een grote opleving van de arbeidsmigranten vanuit Duitsland richting Nederland. Veelal ging het om seizoensarbeiders, marskramers en zakenlieden. De Haarlemse familie Brinkmann past hierin, waar ook namen als de familie Brenninkmeyer(C&A), Dreesmann(V&D), Voss, en ook Peek en Cloppenburg voorkomen. De meeste mannen van de familie Brinkmann waren slager of linnenwever. De start van de familie Brinkmann in Nederland is moeizaam verlopen.

Begin 19^e eeuw trokken drie broers van de familie Brinkmann uit het Duitse plaatsje Legden(net over de grens bij Enschede) naar Hoorn. Daar verkochten ze in hun winkel het linnen uit hun geboorteplaats. Nadat in 1840 twee broers overleden waren ging de overgebleven broer in 1855 weer terug naar de geboorteplaats Legden. In dat zelfde jaar kwam een zoon van één van de twee overleden broers met zijn vrouw naar Hoorn. Deze zoon was Bernard en was in 1853 getrouwd met Louise Uppenkamp. Zij was de dochter van een waard en lakenfabrikant uit het plaatsje Nienborg. Nienborg ligt niet ver bij Legden vandaan. Het ging waarschijnlijk slecht, want een jaar

later trokken ze naar Nienborg terug. In 1876 kwam deze Bernard te overlijden en zijn weduwe had de grootste moeite om met een groot gezin te overleven. Het is dan ook niet toevallig dat een zoon van dat echtpaar in 1877 opnieuw probeerde in Hoorn een bestaan op te bouwen. Deze zoon Joseph Otto bleef op weg naar Hoorn in Amsterdam hangen. In Amsterdam zocht hij contact met lotgenoten in het Nieuwe Poolsche Koffijhuis, waar hij kelner werd. Het ging blijkbaar erg goed, want begin 1878 kwam zijn jongere broer Heinrich ook naar Amsterdam om bij zijn broer te gaan wonen en als koffiehuisbediende aan de slag te gaan. Deze twee broers zouden later de grondslag van het latere Brinkmann-imperium gaan vormen.

De beide broers verdienden goed en wilden een eigen zaak opstarten. Waarom ze naar Haarlem trokken is niet bekend. Wel dat ze hun nieuwe onderneming begonnen in het huurpand Grote Houtstraat 62. Om hun zaak te bemensen kwamen hun zusters Francisca en Clara ook naar Haarlem toe. Hun zaken verliepen heel erg goed. Wellicht omdat ze een nog nauwelijks voorkomend zakenconcept toepasten. Hun zaak was een café-restaurant. Deze combinatie bestond nog amper. Hun zaak werd op 30-8-1879 geopend. Het ging zo goed, dat begin 1881 moeder Louise en de meeste broers(waaronder Bernard) en zusters ook richting Haarlem trokken.

Het ging zo goed, dat ze op 18-3-1881 het huis Grote Markt 11 kochten. Dit huis staat nu bekend als het Bilderdijkhuis. Op de begane grond is sinds enige tijd de kledingzaak The Sting gehuisvest. Op 22-10-1881 werd het nieuwe café-restaurant geopend. Het café zat op de begane grond, het restaurant op de eerste etage en vermoedelijk woonde op de daarboven gelegen etages moeder Louise met haar kinderen. Op 8-7-1885 werd de grote en fraaie gevelsteen ter herdenking van Bilderdijk hoog in de gevel geplaatst door toedoen van de Haarlemse Kunstenaarskring.

Het ging goed met de nieuwe zaak. Echter, een deel van het succes van de familie Brinkmann moet verklaard worden uit het feit, dat ze geregeld panden in de omgeving kochten om te voorkomen, dat daar een concurrerend café-restaurant gevestigd kon worden. In 1887 maakt Joseph Otto zich los uit het familiebedrijf. Hij begon voor zichzelf een heel ander soort bedrijf en zijn broer Heinrich kreeg het café-restaurant aan de Grote Markt 11. Kort na de scheiding van de twee broers kwam Heinrich op 16-10-1887 te overlijden. Dit betekende bijna het einde van café-restaurant Brinkmann. Broer Bernard krijgt op 13-7-1888 de zaak in bezit. Erg rijk werd hij er niet van, want de waarde van de zaak was maar f 120 meer dan alle schulden. Hij ging voortvarend aan de slag mogelijk gemaakt door de nodige leningen. Door uitbreiding in de tuin kwam er nog een concertzaal, kegelbaan en achteruitgang in de Schoutensteeg bij. Waarschijnlijk werden al deze vernieuwingen in 1892 geopend. Brinkmann was weer helemaal bij de tijd. Het was een echt familiebedrijf. Bernard beheerde de zaak en moeder Louise en drie zusters en broer Joseph zorgden voor keuken en huishouding. De Brinkmann-vrouwen vervulden jarenlang een cruciale rol in het bedrijf. In 1895 gingen de broers Bernard en Joseph een zakelijke verbintenis aan om het café-restaurant te beheren. Dit zakelijke verband werd 1898 alweer ontbonden. Bernard had in 1888 min of meer door de omstandigheden gedwongen de zaak overgenomen en wilde het nu rustiger aan gaan doen. Joseph ging alleen verder met de zaak. Net voor de scheiding had de familie Brinkmann al het naastgelegen pand Grote Markt 9 op 1-2-1898 aangekocht. Dit pand staat links van het huidige Bilderdijkhuis. De vorige eigenaar had Grote Markt 9 in 1893 laten slopen en vervangen door het gebouw, dat er nu nog steeds staat. Brinkmann kreeg dus een nieuw gebouw in bezit. In 1893 was dit een winkel met bovenwoningen en nog een tuin, koetshuis en stalling aan de Schoutensteeg.

Ook Joseph Brinkmann ging weer voortvarend te werk. In 1902 werden het Bilderdijkhuis (Grote Markt 11) en het pand Grote Markt 9 tot één geheel samengevoegd. Het werd een forse verbouwing, waarbij ook elektrische verlichting aangelegd werd. Dat was toen een bijzonderheid. Er kwam ook nog een tuin bij, die door de bekende tuinarchitect L.A. Springer ontworpen werd. Deze forse investering werd mogelijk gemaakt, doordat Joseph in 1902 trouwde met Josephine Maria Kievits. Zij kwam uit een gegoede familie. Het geld uit de familie Kievits zou een bepalende factor in de uitbreidingsmogelijkheden van het bedrijf gaan vormen. De extra ruimte in 1902 was ook nodig, doordat het aantal inwonende personeelsleden fors toenam. Tegenwoordig kennen we het niet meer, dat het personeel bij het bedrijf waar zij werkt inwoont.

Er ontbrandde een forse concurrentiestrijd met de naastgelegen sociëteit De Kroon. Uiteindelijk won Brinkmann deze strijd. Dit had veel te maken met het feit, dat De Kroon met hoge

exploitatiekosten zat en Brinkman met veel lagere exploitatiekosten en alles voor heel lage prijzen aanbod. De eigenaar van De Kroon trof een overeenkomst met Brinkman, die daardoor op 2-1-1907 de exploitatie van De Kroon overnam. Uiteindelijk kocht Brinkmann De Kroon op 30-3-1916. Hierdoor brak voor Brinkmann weer een geheel nieuwe fase aan. Voor de voorgeschiedenis van De Kroon: zie Grote Markt/Kroon.

Ruim voor deze aankoop in 1916 was Brinkmann al op geheel andere wijze bezig met uitbreiding. Zo midden 1908 werd op Grote Markt nummer 15 door Brinkmann één van de eerste Nederlandse bioscopen geopend. Brinkman huurde het pand en liet het een bekende kermisbioscoopexploitant als bioscoop exploiteren. Later zou dit bekend worden als het Rembrandttheater. Omdat dit gebouw altijd een zelfstandige eenheid geweest is en als functie iets heel anders is dan het café-restaurant en van buiten ook een geheel afwijkende vormgeving had, heb ik dit apart behandeld onder Grote Markt/Rembrandttheater. Voor het vervolg: zie aldaar. Wellicht speelt bij deze opsplitsing nog een tikje jeugdsentiment een rol. Het theater is mij van vroeger nog goed bekend.

In 1920 kocht Brinkmann de huizen Grote Markt 5 en 7. De achterkant van deze huizen werd betrokken bij het café-restaurant en de voorkant werd een vestiging van de firma Kreymborg. Dat was een kledingconcern vergelijkbaar met C&A. Dit bedrijf bestaat niet meer. In 1926 kocht Brinkmann de hoekpanden Grote Markt 1 en 3. Die werden later een uitbreiding van de firma Kreymborg. Deze hoekpanden zijn eind 1933 gesloopt en bij de nieuwbouw ter plaatse heeft men de gevel van Grote Markt 5 doorgetrokken tot de hoek met de Barteljorisstraat.

Na al die aankopen was Brinkmann een zeer uitgebreid café restaurant met vele zalen en zaaltjes. Deze zalen en zaaltjes werden veelvuldig gebruikt door het verenigingsleven. Ook het bedrijfsleven wist Brinkmann voor lunches en diners te vinden.

Het was nog steeds niet genoeg. Nog steeds kocht men panden in de directe omgeving aan. Niet alleen om het bedrijf uit te breiden, maar ook om concurrerende bedrijven te weren.

In 1924 kwam er een nieuwe loot aan het bedrijf. Men kocht toen het pand Smedestraat 22 om het te slopen en daarna te laten dienen als ingang voor een nieuwe garage op het gehele binnenterrein van het Brinkmann complex. Dit garagebedrijf begon als service voor klanten met een automobiel. Brinkmann werd ook importeur/agent van een aantal automerken. De functie van deze garage als buurtbedrijf scheen belangrijker te zijn. Ook diende het als stalling voor brandweerauto's en brandspuiten. Er was nog geen aparte brandweerkazerne. Deze stalling kwam ten einde toen in 1937 de brandweer zijn eigen kazerne aan de Gedempte Oude Gracht kreeg.

In 1927 begon men met een grote verbouwing om het hele restaurantbedrijf weer up-to-date te krijgen. Er kwam toen ook live muziek in Brinkmann. Dat werd een groot succes. Het complex werd grondig op de schop genomen en bij elkaar duurde het ongeveer vier jaar. In 1931 kreeg het Bilderdijkhuis boven de begane grond zijn huidige aanzien. Voordien was het voorzien van een pleisterlaag met baksteenmotief. Bij het verwijderen van de pleisterlaag bleek de baksteen van de gevel dermate vergaan, dat hij opnieuw opgetrokken moest worden. Bij het opnieuw optrekken van de gevel heeft men oude bakstenen gebruikt, afkomstig uit de zijgevel van De Kroon. Het resultaat was dermate positief, dat Brinkmann hiervoor in 1932 een bronzen penning van de Historische Vereniging Haerlem kreeg. Ondertussen kwamen en gingen generaties van de familie Brinkmann. Men bleef voortdurend streven naar verbetering. Zo werd de keuken op een hoog niveau gebracht door het aantrekken van chefkok Van Meekeren, die het vak in eerste klas hotels geleerd had. Ook werden diners buiten de deur verzorgd voor klanten van padvindsters tot koninklijk bezoek.

Door de deskundige leiding van Joop Brinkmann kwam het bedrijf heelhuids de jaren 30 en de Tweede Wereldoorlog door. Niet erg blij was men met het feit, dat het complex bij de binnenkomst van de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog bestemd werd tot Ortskommandantur. Dit duurde tot eind 1941 toen het naar Hotel Den Hout werd overgeplaatst. In de loop van de oorlog werd het restaurant gesloten, omdat er in feite niets te serveren viel. De "redding" voor het keukenpersoneel kwam door de komst van de gaarkeuken. Er werd een hele grote op cokes gestookte stoomketel geplaatst. De chef-kok en een collega maakten het voedsel klaar en de magazijnmeester en de gebroeders Joop en Frans Brinkmann traden als stoker op. Elke dag om 11:00 uur kwamen de tramconducteurs het eten ophalen om in de stad rond te delen. Wel bleef

het café gedurende de gehele oorlog open en waren er nog steeds mensen die zalen wilden huren.

Na de oorlog draaide het café-restaurantcomplex spoedig op oude sterkte. Het was een symbool van de Haarlemse degelijkheid. Een beetje stijf, maar bovenal beschaafd. Het mag wel bijzonder genoemd worden, dat iedere soort klant er zich thuis voelde en er ook kwam. Voor Haarlemmers was het echt een sociaal ontmoetingspunt. Dagelijks zat het bij de lunchtijd, in het middaguur en 's avonds na 8:00 uur propvol. Er kwamen niet alleen ambtenaren van het stadhuis, journalisten en zakenlieden, maar ook gefortuneerde huisvrouwen en kantoorpersoneel. Ook de toeristen kwamen erop af. Het bedrijf was tot ver over de landsgrenzen bekend.

Op 11-3-1950 werd de sociëteit Teisterbant geopend. De sociëteitsruimte bevond zich in kelders, waaronder die van het Bilderdijkhuis. Een vroegere bewoner van het Bilderdijkhuis heeft zich ooit op dubieuze historische gronden Graaf van Teisterbant genoemd. De sociëteit heeft de naam overgenomen. Het was een sociëteit voor kunstenaars en liefhebbers van kunst. De sociëteit werd in 1949 door Godfried Bomans en een paar van zijn vrienden opgericht. Het moest een trefpunt voor het artistieke leven in Haarlem worden. Het ging naast gezelligheid ook om het bevorderen van het artistieke leven in Haarlem in de brede zin van het woord.

Rond 1960 draaide het bedrijf op volle toeren. Café, restaurant en terrassen zaten propvol. Zalen werden zelfs 3 keer per dag gebruikt. Niet alleen voor vergaderingen, maar ook voor kerkdiensten, diners, feestavonden, tentoonstellingen et cetera. Het was zelfs één van de grootste en drukstbezochte café-restaurants van Europa. Er werd 24 uur per dag werkt. De meest uiteenlopende gezelschappen en verenigingen maakten er gebruik van. Er ontstond weer ruimtegebrek. Als oplossing kon men de Vleeshal van de gemeente huren. Als definitieve oplossing werd de garage naar de andere kant van de Smedestraat verhuisd en kwam op de plaats van de garage de Hildebrandzaal, die in 1961 geopend werd. Het werd een feest- en congreszaal voor ongeveer 500 personen.

Die zaal werd niet werkelijk een succes. Dit heeft o.a. te maken met het feit, dat de stad in die tijd flink aan het veranderen was. Er werd steeds minder gewoond in de binnenstad. Er vestigden zich meer en meer winkels, kantoren en bedrijven. Daarnaast werd het verkeer steeds problematischer. Dit had tot gevolg, dat het doorgaande verkeer aan de rand van de stad omgeleid werd, dat de Grote Markt autovrij gemaakt werd en het stedelijk verkeer in een ring met parkeergarages rond de binnenstad geleid werd. Voor Brinkmann was het toerisme erg belangrijk. En juist voor de touringcars was er een parkeerprobleem. Door het autovrij maken van de Grote Markt werd Brinkmann veel minder goed bereikbaar. Brinkmann wilde als oplossing o.a. het Rembrandttheater slopen en daar een parkeergarage bouwen. Dat wees de gemeente af, want men wilde de binnenstad autoluw maken. Verder zorgden de te goedkope consumpties en maaltijden, de invoering van btw en loonsverhogingen ervoor, dat de exploitatie steeds onrendabeler werd. Daarnaast veranderden de gewoontes wat betreft uitgaan en het buiten de deur eten heel erg (de opkomst van bistro's e.d.). Door allerlei oorzaken investeerde de eigen familie, die aandeelhouder was, bijna niet meer. Door dit alles kwam het einde van Brinkmann in zicht. De drijvende kracht Joop Brinkmann kwam in 1967 te overlijden. Binnen de familie was er geen opvolger. Met parkeermogelijkheden op de Grote Markt, verhuur van de Hildebrandzaal en 2 dagen sluiting per week probeerde men het tij nog te keren. Het mocht niet baten.

Op 30-6-1970 werd het bedrijf gesloten. Een schrale troost hierbij is het feit, dat door heel Nederland heen horecabedrijven in de problemen kwamen en moesten sluiten. De tijdsgeest? Dat betekende ook het einde van sociëteit Teisterbant. Wel werd het terras in 1971 nog in ere hersteld door de heer J. van Meurs. Ondertussen werden veel plannen gemaakt om de verkoop van het complex mogelijk te maken. Uiteindelijk werd op 9-5-1973 de projectontwikkelingsmaatschappij AKOM de nieuwe eigenaar. Hiermee kwam na een ruim 90 jaar een einde aan Brinkmann.

Bibliografie kort

(HistorischeWerkgroepHaarlem, 1982)

Bibliografie uitgebreid

HistorischeWerkgroepHaarlem. 1982. *Brinkmann aan de Grote Markt, 4000 jaar geschiedenis Hartje Haarlem.* Haarlem : Uitgeverij De Vrieseborch, Haarlem, 1982. ISBN 90 6076 164 2.